تحریری کورس مناظرہ

تشریحات النابغة
فی
حل المسائل المختلفة

من ملفوظات

شیخ الاسلام سلطان المناظرین نابغۃ العصر شیخ القرآن والحدیث شہید ابن شہید

ابوالعزیز غلام حضرت غلام الحنفی شہید عرف نابغہ تقبلہ اللہ

مُحرر و ترتیب

سید محمد ثواب

ابن سید الاکخیل باچا صاحب

دوهمه
حصه

ناشر

مدرسہ حدیقۃ الأحناف

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

مسئلة الذكر بالجهر:

التحقيق في مسئلة الذكر بالجهر:

اعوذ بالله من الشيطن الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم ﴿فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ﴾ (سورة البقرة آيت: ۲۰۰)

بله مسئله چې زير بحث يې ګرځوو هغه مسئله د ذكر بالجهر ده عوامو خواصو کې ددې خبرې پر چار شوې دي چې په زوره ذكر ناروا دي يا بدعت دي او زړه ور خلک ورته حرام هم وايي او صوفيه كرام چې د هرې طريقې وي د هغوي مجالس د ذكر جهر نه خالي نه وي نو د علماء له خوا نه په اهل د تصوف باندې دا عظيم اعتراض دي چې تاسو ذاكرين بالجهريې او ذكر جهر يا حرام يا ناجائز يا بدعت دي نو دلته د مستدلينو د نفي د ذكر بالجهر چې كوم استدلال دي له كوم آيت نه يا له كومو احاديثو نه په آخره كې له هغې نه جوابونه په اقوالو د محدثينو كې ذكر شوې دي.

نچوړ او خلاصه دا چې د ذكر بالجهر او بالخفيه متعلق متضاد روايات په احاديثو كې موجود دي لكه د قرائت بالسر او قرائت بالجهر ددې دواړو متعلق روايات شته دي او كله چې په احاديثو كې متضاد روايات موجود شي د هغې احسن طريقه داده چې په مينځ كې تطبيق وكړې شي كه نه شي كيدې بيا دې فيصله په تعارض باندې د سند په لحاظ سره دې جرحه وشي چې كوم قوي يې هغه دې معمول به وګرځيږي په مقابل كې ضعيف دې متروک شي مسئله د ذكر بالجهر كې متضاد روايات دي نبي اكرم ﷺ نه بعضې مواضعو كې منع راغلې ده او بعضې كثيرو رواياتو كې ترغيب راغلې دي د هغې تطبيق امام نووي رحمه الله او دارنګې ابن حجر عسقلاني ابن حجر هيتمي علامه مناوي او زمونږ بعضې فقهاء جلال الدين سيوطي رحمه الله عبد الحي لكهنوي رحمه الله په دې سره كړې دي چې دا دې حمل كړې شي په اختلاف الاحوال والاشخاص سره هغه اشخاص چې هغوي د كاملينو او مكميلينو نه وي او هغوي د مستغرقينو نه دي او اهل د فناء تامې وي او طرفة العين وساوس خطرات شيطاني د هغه په صحبت ذكر كې قلب ته نه طاري كيږي نو د هغه لپاره

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

افضل خفیه ده او هغه روایات د ترک جهر دي ده ته مخاطب شي او کوم صوفیه او ذاکرین چې هغوي دوام مستغرقین نه دي فناء تامه نه لري او په صحت د ذکر کې دوساویسو خطراتو شیطانیه وو نه محفوظ نه دي نو د هغوي لپاره افضل ذکر جهري دي چې په هغې کې نشاط راځي په هغې کې غفلت ختمیږي یقظت راځي وساویسو خطراتو شیطانیوو نه په کې اجتناب راځي نو د هغوي باره کې بیا ذکر جهر بهتر دي یعنې روایات د ترک جهر دي حمل شي په بعضې اشخاصو کاملو مکملو باندې او کوم چې مثبت د جهر دي هغه دي حمل شي په عامو اهل ذکرو باندې او دارنګې دویم تطبیق دغه علماء په اختلاف د مجالسو باندې کوي باختلاف الاحوال والاشخاص که مجلس د تالیینو للقرآن وه مجلس د علم د طلباء وه او د مونځ کوونکو وه نو دغه وخت کې جهر نه ترک جهر بهتر شو ځکه دا مفضي ګرځیږي ضرر لره نائم ته مریض ته مصلي او قاري ته طالب ته نو بیا ترک جهر بهتر دي که دغه چند موانع نه وه چرته بیا هغه روایات دي معمول به وګرځیږي کوم کې چې ترغیب جهر ته دي بیا هغه افضل دي.

اقوی استدلالات د نافیینو د جهر د ﴿وَاذْكُر رَّبَّكَ فِي نَفْسِكَ﴾ نه دي او دارنګې حدیث د بخاري او د مسلم چې صحابه کرام د غزوي نه واپس راروان وه هغوي هللنا وکبرنا مونږ لا اله الا الله الله اکبر وویل نبي اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل:

إربعوا على انفسكم. نرمي راولي په ځانونو باندې.

انكم لا تدعون اصم ولا غائباً انه معكم انه سميع قريب. تاسو کوڼ یا غائب نه بلکې داسې ذات بلي چې مجیب دي او سمیع دي.

له اقوی ادله وو د نافیینو د پاره دا حدیث دي په آخر د بحث کې به زه ددې آیت او حدیث نه جوابونه له طرف د مثبتینو نه ذکر کړم.

د قرآن عظیم الشان نه چې کوم مثبتین د ذکر جهر اثبات کوي هغه د سورة بقرې آیت نمبر ۲۰۰ په دې اعتبار چې العبرة لعموم الالفاظ لا لخصوص السبب، د ظاهر د نص نه اخذ کوي:

﴿فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ﴾

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

کله چې پوره کړه تاسو مناسک د حج خپل بس يادوي خدای تعالی په شان د ذکر ستاسې اباء لره.

﴿أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا﴾ بل اشد ذكراً.

﴿فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ﴾ بعضې د خلکو نه هغه دي چې وايي.

﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ﴾ يواځې دنيا غواړي آخرت کې برخه نه لري معروف تفسير په دغه ځای کې دادی چې دوي به له اداء د حج نه بعد په بعضې مراکزو د منی او د حرم کې او دريدل او د خپلو اباء تاريخ به يې په بلند آواز سره اعلانول نو رب کريم د هغې په رد باندې چې تاسو د اداء د حج نه بعد مخکې مو څنګه پلاران او د هغوي کارنامې مو مذاکره کوله اوس:

﴿فَاذْكُرُوا اللهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ﴾ تاسو ذکر الله کوي په شان د ذکر ستاسې اباء لره.

نو ذکر د دوي اباء لره په خفيه مجالسو نه وه په جهري مجالسو وه تشبيه د ذکر الله يې ورکړه د ذکر د اباء سره په جهر کې لکه هلته مو چې څومره جهر کوه دغه شان اوس په ذکر الله جهر وکړي.

بل اشد ذكراً. دا د دغې تاويل تائيد کوي بلکې د هغې نه اشد ذکر وکړي دا ذکر داسې يو عبادت دي چې اګر که فقهاء زياتو مواضعو کې عام علماء مفسرين محققين العبرة لعموم الالفاظ لا لخصوص السبب ته ترجيح ورکوي خو فقهاء کله هم د مسئلې اخذ د عام لفظ نه، نه کوي فقهاء چې ايات څه باره کې نازل وي بس همغه مسئله ترې ثابتوي.

ګورئ دا ايات کريمه هغه کسان ﴿يُحَارِبُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ﴾ چې هغوي د خدای تعالی او نبي عَلَيْهِ السَّلَام سره جګړه کوي جزا د دوي څه شي دي.

﴿أَن يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ خِلَافٍ أَوْ يُنفَوْا مِنَ الأَرْضِ﴾

دا څلور جزاګانې دي اوس ظاهر نص ته چې ګورې هر هغه څوک چې محارب الله ورسوله وي نو سزا يې داده چې يا يې قتل کړه يا يې اعدام کړه يا لاس او خپه ترې اُلټه کټ کړه او يا يې جلا وطن کړه.

Scanned by CamScanner

او بل حديث مبارک کې راځي :

من عادى لي ولياً فقد اذنته بالحرب .

په اتفاق د علماء محدثينو سره د اولياء دشمن محارب الله او محارب الرسول دي ليکن يو فقيه هم دلته دا فيصله نه شي کولی چې د اولياء دشمن محارب الله او محارب الرسول دي نو فلهذا سزا يې ﴿يُقَتَّلُوٓاْ أَوۡ يُصَلَّبُوٓاْ أَوۡ تُقَطَّعَ أَيۡدِيهِمۡ﴾ آيت خو شته دي داسې خو حکم دا پرې نه چسپانيږي دا ولې ځکه فقهاء چې دي هغوي عموم د الفاظو ته نه ګوري دغه شان سود خور په اتفاق د علماء نص قراني نه ثابت دي چې اطلاق د محارب الله پرې شوې دي ليکن حکم د سود خور ﴿أَن يُقَتَّلُوٓاْ أَوۡ يُصَلَّبُوٓاْ﴾ دا نه دي ولې ځکه دا آيت کريمه نازل په حق د قطاعو طريقو کې دي نازل چې د چا باره کې دي نو عموم د لفظ ته فقيه و نه کتل خصوص د سبب ته يې وکتل خو دا فقهاء داسې دي .

هر چې محدثين او مفسرين دي هغوي بيا ترجيح عموم د لفظ ته ورکوي نه خصوص د سبب ته نو دې ځای نه اخذ د ذکر جهر په اصطلاح د فقهاء صحيح نه دي ځکه آيت نازل دي په حق د هغه اذکارو او تکبيراتو کې چې په ايامو تشريق کې وويلې شي په ايامو تشريق کې چې کوم تکبيرات دي نو هلته پرې حاجيان هم جهر کوي او په نورو ملکونو جامع مسجدونو کې د مانځه نه بعد ټول خلک په جهر سره تکبيرونه وايي نو دا چونکې نازل په حق د ايامو د تشريق کې دي او فاذکروا الله کې ذکر د مندوباتو نه دي او دلته فاذکروا الله کې ذکر واجب مراد دي ايامو تشريق کې چې د امام له ياده وځي او يو د مقتديانو نه يادوي نو وريادوي به يې نو خامخا به هغه ذکر کوي .

په اتفاق د علماء د ايامو تشريق وروسته د صلواتو نه دا ذکر واجب دي داد وجوب اخذ د کوم ځای نه کوي د فاذکروا نه وايي دغه ايات نازل په حق د ذکر د ايامو د تشريق کې دي نو په اصطلاح د فقهاء باندې دا عام استحبابي ذکر جهر اخذ ددې ځای نه صحيح نه دي ځکه چې دا نازل شوې دي په حق د ايامو تشريق د واجبو تکبيراتو متعلق دي استحبابي عام اذکار ددې نه اخذ کول دا اخذ د عموم لفظ نه دي نه د خصوص السبب نه او فقهاء عموم اللفظ ته ترجيح نه ورکوي خصوص السبب ته ترجيح ورکوي .

Scanned by CamScanner

او هر چې مفسرین دي محدثین دي د هغوي اصطلاح داده چې اعتبار عموم د لفظ ته دي نه خصوص د سبب ته نو په اصطلاح د مفسرینو محدثینو باندې دې نه ذکر جهر ثابتیږي او رد خو نه شي کیدې چې ګنې ایات به ذکري جهر رد شو رد نه دي فقط په ایامو د تشریق کې په زوره ذکر واجب وه.

نو لا اقل دا خو ترې ثابتیږي چې د ایامو تشریق نه غیر دي واجب نه وي جایز خو شو جواز خو ترې ثابتیږي که جائز نه واي نو امرِ غیر جائز په دغه خاصو د عبادت ورځو کې باري تعالی پرې امر ولې کوه دا خو ورځې د عبادت دي الله پاک دغه ورځې د عبادت لپاره خاص کړې دي نو دغه د عبادت په خاصو ورځو کې خالق په ذکرِ جهري باندې امر ولې وکړو نو هر کله چې هلته واجب شو نو د هغې نه خارج واجب چې نه دي دلیل د جواز خو جوړیږي چې دا ذکرِ جهر جائز عمل دي.

که دا غیر جائز عمل واي نو دا غیر جائز عمل په ایامو مخصوصو کې خالق واجب کولو بیا ولې یو شي ناجائز دي او ته د هغې نه د عبادت خوند اخلي درجه د وجوب ته یې رسوي نو اصلاً ذکر جهر خو جائز دي چې جائز ذي په دغه وخت کې په خاصو ایامو کې چې رد په رواج د مشرکینو باندې راشي چې هغوي به په دغه وخت کې د اباء مذاکره کوله عام مسلمانان دي د اله مذاکره وکړي دغه وخت کې نو دغه علت په وجه باندې چې په مشرکینو رد راشي او د مؤمنینو یو شعار اوچت شي نو دغه ذکر په دغه ایامو کې واجب شو دد نه خارج ناروا نه دي دلیل د جواز خو شو چې جائز دي.

زاد المسیر في علم التفسیر جلد ۱ صفحه ۱۹۳ کې زما دغې تاویل ته اشاره کوي په دې کې تاویلات دي یو:

ان اهل الجاهلية كانوا اذا اجتمعوا بالموسم ذكروا افعال ابائهم وايامهم وانسابهم في الجاهلية فتفاخروا بذلك فنزلت هذه الآية وهذا المعنى مروي عن الحسن وعطاء ابن ابي رباح ومجاهد.

جلال الدین سیوطي رَحِمَهُ اللهُ په ذکرِ جهر باندې یوه رساله لیکلي ده د هغې نوم دي نتيجة الفكر في الجهر بالذكر، او عبد الحي لکهنوي رَحِمَهُ اللهُ پرې رساله لیکلي ده د هغې نوم

Scanned by CamScanner

دي: سباحة الفكر في الجهر بالذكر. دا دواړه رسالي متداولې مونږ ته را رسيدلې رسالې دي.

روح المعاني جلد ۸ صفحه ۴۷۸ باندې د ذکر جهر متعلق د بعضې فقهاء نور رسائل ذکر کوي: وقد الف شيخ ابراهيم الكوراني رَحِمَهُ ٱللَّهُ دې ذکر کوي في تحقيق هذه المسئلة جوړې کړې.

رسالتين جليلتين. دوه ډيرې ښکلې رسالې يې جوړې کړې دي محمود آلوسي د ذکرِ جهر متعلق ليکي شيخ ابراهيم الكوراني د يوې نوم دي: نشر الزهر في الذكر بالجهر، او د دويمې نوم دي اتحاف المنيب الاواه بفضل الجهر بذكر الله، تقريباً دا څلور رسائل په ذکرِ بالجهر باندې د اسلافو نه راپاتې دي او ليکلې شوې دي د سيوطي رَحِمَهُ ٱللَّهُ د دغه نتيجة الفكر في الجهر بالذكر چې کوم په الحاوي للفتاوى په جلد ۱ صفحه ۳۷۵ باندې دغه رساله موجوده ده عنوان يې دادى: نتيجة الفكر في الجهر في الذكر.

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى

سائل تپوس کوي.

سألت اكرمك الله عما اعتاده السادة الصوفية من عقد حلق الذكر. تپوس کوم الله دې عزت درکړي د هغه څه نه چې صوفيه وو ساداتو عادت جوړ کړې دي چې جوړوي حلقې د ذکر.

والجهر به في المساجد. په جوماتونو کې په هغې کې په زوره ذکرونه کوي.

ورفع الصوت. اُوچتوي اواز.

بالتهليل. په لا اله الا الله سره.

وهل ذلك مكروه أو لا؟ دا مکروه دي که نه دي.

دا سائل سوال کړې وه.

الجواب: سيوطي رَحِمَهُ ٱللَّهُ جواب ورکړو:

انه لا كراهية في شيء من ذلك. دغه ذکرِ جهري کې په هيڅ کې هم کراهيت نشته.

Scanned by CamScanner

وقد وردت احاديث تقتضي استحباب الجهر بالذكر . څه احاديث وارد دي چې هغه مقتضي دډې دي چې په زوره ذکر مستحب دي .

واحاديث تقتضي استحباب الإسرار به . څه نور احاديث وارد دي چې هغه متتضي دډې دي چې پټ ذکر مستحب دي .

والجمع بينهما . جمع په مينځ دډې دواړو روايتينو کې داده :

ان ذلك يختلف باختلاف الأحوال والأشخاص . دا مختلف دي دا حکمونه په اختلاف د حالاتو او شخصونو کې يو شخص د کملو نه وي هغه باندې غفلت نه راځي .
وساوس خطرات شيطاني نه لري هغه ته هغه رواياتو باندې عمل په کار دي چې هغې استحباب د خفيه ذکر راغلې وي يو سړي ته وخت په وخت وسوسې زړه ته راځي هغه چې ذکرِ جهر ونه کړي دغه شيطان تبنتي نه د مجلس نه نو ددغې شخص د پاره ذکرِ جهر بهتر شو دغه شان احوال دي مصلي او نائم مريض وغيره موجود وي بيا خفيه بهتر دي که دغه نه وي بيا جهر بهتر دي .

کما جمع النووي بمثل ذلك بين الأحاديث الواردة باستحباب الجهر بقراءة القرآن والاحاديث الواردة باستحباب الاسرار بها . امام نووي رَحِمَهُ‌اللّٰه د قرآن عظيم الشان جهر او اسرار کې چې احاديث متضاد بنکاري په دغه طريقه جمع کړې دي چې داد اشخاصو پورې تعلق لري او د احوالو پورې .

وها انا أبين ذلك فصلاً فصلاً . بيا په دغه رساله کې سيوطي رَحِمَهُ‌اللّٰه د ۲۵ احاديثو نه قوي استدلالات وي زه يې ذکر کوم .

(۱) صحيح البخاري جلد ۱ صفحه ۲۱۳ ، امام بخاري رَحِمَهُ‌اللّٰه باب لړوي : باب الذکر بعد الصلوة ، ذکر د لمانځه نه بعد دې کې حديث ذکر کوي :

ان ابن عباس رَضِيَ‌اللّٰهُ‌عَنْهُ أخبره . چې مولى ابن عباس دي حکايت کوي چې عبد الله ابن عباس رَضِيَ‌اللّٰهُ‌عَنْهُ ما ته خبر راکړو .

ان رفع الصوت بالذكر . اوچتول د اواز په ذکر سره .

Scanned by CamScanner

حين ينصرف الناس من المكتوبة. کله به چې راوګرځيدل خلک د فرض لمانځه نه.

كان على عهد النبي ﷺ. وه په زمانه د نبي علیه السلام کې آواز او چتول په ذکر باندې د فرض لمانځه نه وروسته رواج وه.

وقال ابن عباس رضي الله عنه كنت اعلم اذا انصرفوا بذلك اذا سمعته. دده عمر کم وه بعضې وخت کې چې دې حاضر شوې نه دي او په کور کې پاتې شوې د جمعې نه نو دغه وخت کې دې وايي:

كنت اعلم اذا انصرفوا. د نبي اکرم ﷺ د وفات په وخت دده عمر ۱۵ کاله وه نو چې سوچ وشي د هجرت په اولو ايامو کې به دې ۵ کلن وه يا ۵ کاله د هجرت دوره تيريږي دې ۱۰ کلن وه دده عمر کم وه داد هغه وخت قصه کوي چې دې کشر دي ٦ يا ۷ کلو دي.

وقال ابن عباس كنت اعلم اذا انصرفوا بذلك اذا سمعته. زه به پوهيدمه چې دوي به د لمانځه نه راوګرځيدل په دغه ګرځيدو د لمانځه ددوي باندې څنګه به پوهيدمه.

اذا سمعته. چې ما به دا ذکر واوريدو مسجد کې به يوه زنګاوه د ذکر لاړه په دې به زه هلته خپل کور کې پوه شومه چې جمعه راوګرځيده.

دا حديث بخاري راخيستي او ټول کتب الحديث يې را اخلي.

صحيح مسلم جلد ۲ صفحه ۹۱ کې ذکر کړي، مسند احمد بن حنبل جلد ۱ صفحه ۳٦۷، صحيح ابن خزيمه جلد ۳ صفحه ۱۰۲، کې هم دا حديث ذکر کړې دي.

امام بخاري رحمه الله په بخاري کې د ذکر متعلق دوه متضاد بابونه لړولي دي يو دا باب دې چې: باب الذكر بعد الصلوة، په دې کې د رفع د ذکر هغه احاديث معلوميږي او داترې فهميږي چې امام بخاري رحمه الله د جهر قائل دي ځکه باب کې حديث جهري را اخلي چې کوم د جهر اثبات په کې کيږي.

دويم باب امام بخاري لړوي هغه په كتاب المغازي کې دي: باب ما يكره من رفع الصوت بالتكبير، په الله اکبر کې جهر مکروه دي له دغه باب د امام بخاري نه بعضې محدثين لکه ابن بطال المالکي ځای په ځای به تاسو په حاشيو کې اربعوا على انفسكم د

Scanned by CamScanner

حدیث په حاشیه باندې قال ابن بطال رفع الصوت بالذکر مکروه به قال عامة السلف ، دا سې عبارات پیدا کیږي د ابن بطال مالکي نه هغه د ابن بطال مالکي او د ابن حجر عسقلاني په فهم د ترجمو د امام بخاري کې په رایه کې اختلاف دي .

ابن بطال مالکي وايي چې دغه باب امام بخاري ولړوه چې باب مایکره من رفع الصوت في التکبیر نو دې د جهر بالذکر مخالف دي ابن بطال ترې دا فهم کوي ، ابن حجر عسقلاني وايي نه امام بخاري چې کوم دي باب الذکر بعد الصلوة ولګوه او دلته یې د کراهیت نسبت تکبیر ته وکړو په باب المغازي کې .

نو ابن حجر صاحب دې ته ترجیح ورکوي چې د امام بخاري رایه د جهر د ذکر ده البته کله چې دوي بیا جهاد ته روان وي د جهاد د روانګي په وخت کې چې کله دوي ځي هلته د الله اکبر نعرې چې دي هغه مخیلي دي چې دوي کې نشه رانه شي لکه کله سرې په جذبه کې راشي په کثرت بیا نو نشه کې راځي بیا امام بخاري د جهاد په صف کې د الله اکبر د جهر مخالف دي د ابن حجر صاحب دا رایه ده .

فتح الباري ابن حجر عسقلاني جلد ٦ صفحه ۱۳۵ باندې : باب مایکره من رفع الصوت في التکبیر ، د امام بخاري باب را اخلي لاندې ترې خپل قول ذکر کوي :

اورد . راوړي دي امام بخاري .

فیه . په دې کې حدیث د ابي موسی .

کنا اذا اشرفنا علی واد هللنا وکبر . دا همغه دي چې نافین ترې استدلال کوي مونږ به چې رابنکاره شو په یو وادي باندې لا اله الا الله به مو ویلي او تکبیر به مو ویلي .

إرتفعت اصواتنا . آوازونه به مو اوچت کړي وه .

بیا نبي عَلَیهِ السَّلَام آواز راباندې وکړو :

اربعوا علی انفسکم وسیأتي شرحه في کتاب الدعوات قوله اربعوا بفتح الموحدة ای ارفقوا .

نرمي وکړي په ځانونو باندې .

قال الطبري . طبري وايي . فیه کراهیة رفع الصوت بالدعاء والذکر وبه قال عامة السلف

Scanned by CamScanner

من الصحابة والتابعين انتهى .

اوس ابن حجر صاحب څه وايي :

وتصرف البخاري يقتضي ان ذلك خاص بالتكبير عند القتال . ابن حجر صاحب وايي دا طرز او طريق د ترجمې د بخاري تقاضا ددې کوي چې دا کراهيت مختص دي تر تکبيره عند القتال .

واما رفع الصوت في غيره . له دغه وخت نه غير په بل ځای کې اواز اوچتول په ذکر يا په تکبير .

فقد تقدم في کتاب الصلوة حديث ابن عباس أن رفع الصوت بالذکر کان على العهد النبوي اذا انصرفوا من المکتوبة وتقدم البحث فيه هناك .

نو اوس د ابن حجر صاحب له دې عبارت نه څه نچوړ راوځي دا ترې راوځي چې دې وايي امام بخاري رَحِمَهُ اللهُ چې کومه ترجمه لړولې ده د کراهيت د رفع الصوت في التکبير دا مختص تر قتال ده هغه وخت کې دې مکروه ګڼي هر چې له دې نه بغير بل وخت کې ده هغه د ابن عباس صاحب د جهر حديث يې چې ذکر کړې دې هغې نه دده رايه معلوميږي چې دې د جهر قائل دی .

حديث د اربعوا على انفسکم عبدالحي لکهنوي رَحِمَهُ اللهُ په سباحة الفکر کې او دا رنګې محدثين مجاب ګرځوي په دې سره چې دا امر تشفيقي دی تشريعي نه دی دا فقهاء دي الفقهاء اعلم بمعاني الحديث ، او دلته لفظ د اربعوا دلته يې دا نه دي ويلي چې واخفوا پټ کړي آوازونه داسې نه وايي اربعوا معنی ارفقوا له رفقت نه دي نرمي نه دي شفقت نه دي په ځان لږ نرمي راولي او دغه عمل چې شوې وه له غزوې نه واپسې کې شوې وه او دوي چغې وهلي جهاد ستړي کړي وه سفر ستړي کړي وه او نبي اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته وفرمايل تاسو آوازونه نرم کړي .

نو عبدالحي لکهنوي رَحِمَهُ اللهُ وايي چې دا امر تشريعي نه دی چې ته له دې نه نهي ثابته کړې او جهر ته مکروه ووايي دا امر تشفيقي دی د نبي اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په دوي رحم او

Scanned by CamScanner

شفقت راغلي.

ددې داسې مثال دي مثلاً يو معروف شيخ چې د هغه قول خلکو ته مقبول وي هغه ناست دي ذکرِ جهر کيږي ډير په دې آخره کې يو نوي کس مجلس ته راغي ذکري جهر باندې ذاکرين ستړې شوې دي او دلته دا شيخ ورته وايي بس دي نور بند کړي ذکر دا نوي چې دې مجلس ته راغې هغه خبره خوره کړه چې فلاني شيخ هم د ذکري جهر مخالف دي زه ورغلم خلکو ذکري جهر کوه هغه بند کړه نو څنګه يې بند کړه ناجائزيې ګڼلو نه ناجائزيې نه ګڼله خلک ستړي وه شفقت يې پرې وکړو.

فقهاء دغه وايي چې د اربعوا على انفسكم، امر نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ تشريع نه ده کړي چې دا ګنې ناروا دي ولې کوي بلکي دا شفقت دي په دې صحابوو باندې چې غزى کې ستړې شوي يې په لاره ستړي يې په ځان لږ نرمي راولي که تاسو يې پټ هم وکړي ستاسو خالق خو يې اوري نو نبي اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دغې نهي امر اربعوا هغه وجه فقهاء حمل کړه په تشفيق باندې نه په تشريع باندې.

دارنګې شرح النووي على مسلم جلد ٢ صفحه ٣٦٠ حديث د ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وارد بالجهر چې امام مسلم ذکر کړي امام نووي پرې شرحه کوي:

هذا دليل لما قاله بعض السلف انه يستحب رفع الصوت بالتكبير والذكر عقب المكتوبة.

دليل د بعضې سلفو چې وايي مستحب دي اوچتول د اواز په تکبير سره په ذکر سره وروسته له فرضو نه.

وممن استحبه من المتأخرين ابن حزم الظاهري. هغه مستحب ګڼلي دي.

دارنګې شرح سنن ابي داؤد عبد المحسن العباد جلد ٦ صفحه ١٢٢:

والمقصود من هذه الترجمة. مقصود له دې ترجمې نه چې باب الذكر بعد الصلواة دي.

اثبات التكبير والذكر بعد الصلاة وانه يرفع بهما الصوت. آواز به پرې اوچتوي.

وذكر التكبير لانه جاء في الرواية الاولى وجاء في الثانية الذكر وهو اعم من التكبير لان الذكر يشمل التكبير وغير التكبير.

Scanned by CamScanner

نو يو حديث کې تکبير راغې او بل کې ذکر راغې نو بعضې وايي چې مراد له ذکر نه هم دا تکبير دي او بعضې يې عاموي چې نه ذکر عام دي تکبير خاص دي هغه هم مراد دي عام اذکار هم مراد دي.

مشکوة المصابيح مع شرحه مرقات جلد ۳ صفحه ۶۱۷ هغه کې ليکي:

لكن قوله التكبير اخص من هذه الرواية. چې هغه ذکر دي.

لانه الذكر أعم من التكبير فيحتمل أنهم كانوا يرفعون الصوت بالتكبير والذكر كليهما. په دواړو باندې رفع د صوت کړې ده.

فيكون الحديث دليلاً على استحباب رفع الصوت بقول: الله اكبر مرةً او مكرراً.

دغه شان: وباذكار أخرى عقب المكتوبة. دا مستحب شو.

دارنګې احکام الأحکام شرح عمدة الاحکام جلد ۱ صفحه ۲۱۴ هغې کې ذکر کوي:

فيه دليل على جواز الجهر بالذكر عقيب الصلاة والتكبير بخصوصه من جملة الذكر.

(۲) دليل صحيح ابن حبان جلد ۹ صفحه ۱۱۲ کې ذکر کړې دي:

اخبرنا عمران بن موسى بن مجاشع حدثنا عثمان بن ابي شيبة حدثنا سفيان عن عبدالله بن ابي بكر عن عبدالملك بن ابي شيبة حدثنا سفيان عن عبدالله بن ابي بكر عن عبدالملك بن ابي بكر عن خلاد بن السائب عن ابيه يبلغ به النبي صلى الله عليه وسلم.

حديث مرفوع کوه.

قال أتاني جبريل. جبريل راغې.

فامرني. ما ته يې امر وکړو.

ان امر اصحابي. چې زه خپلو صحابه وو ته امر وکړمه.

ان يرفعوا اصواتهم بالاهلال. چې آوازونه دې اوچت کړي په اهلال سره يا په تلبيې سره. په نزد د فقهاء دې حديث نه اخذ صحيح نه دې ځکه وارد شو په حق د تلبيه کې او د نيت د احرام کې.

Scanned by CamScanner

لیکن په نزد د محدثینو او مفسرینو باندې چې هغوي عبرت عموم د لفظ ته ګوري نه خصوص د سبب ته اخذ ترې کیدې شي څکه امام سیوطي رَحِمَهُ ٱللَّهُ دې حدیث نه د جهري ذکر اثبات کړې دي .

(۳) دلیل : شعب الایمان جلد ۲ صفحه ۱۰۰ ابن الادرع وایي چې دویمه شپه وه د نبي اکرم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره زه رابهر شومه زه پیره دار ومه .

فوجدني أحرس . زه یې مونده کړمه چې ما پیره کوله .

فاخذ بیدي . زما لاس یې ونیوه .

فانطلقت معه . زه ور سره لاړمه .

فمر برجل في المسجد یصلي . تیر شو په یو سړي په مسجد کې مونځ کوه .

رافعاً صوته . آوازیې اوچت دي دا هغه روایت دي چې د هغه نه د اه اه آواز کیږي وروسته روایات پرې دال دي .

قال قلت یا رسول الله عسی ان یکون هذا مرائیاً . دا به ریا کار وي .

قال . نبي عَلَيْهِ ٱلسَّلَامُ وفرمایل .

ولکنه اواه . دا کثیر التأوه والا دي یا راجع الی الله دي .

قال فذهبت بعد ذلك انظر . ما ورته کتل .

من هو . چې څوک دي .

فاذا هو . وه مې کتل هغه وه .

عبدالله ذوالنجادین بالنون . لیکن ابو احمد وایي :

انما هو البجادین . قال البیهقي رَحِمَهُ ٱللَّهُ . دا ذوالبجادین وه چې د شپې ذکریې کوه د خولې نه یې آه آه او از ختلو مونځ یې کوه بیا ترې اه اه چغې ختلې وي .

نو ما نبي عَلَيْهِ ٱلسَّلَامُ ته وویل چې دا به ریاکاروي وایي نه دا او اه دي ددې خدای ته رجوع ډیره ده .

Scanned by CamScanner

فیض القدیر شرح الجامع الصغیر جلد ۱ صفحه ۵۸۵ ، احادیث متضاد چې کوم راغلي د ذکري جهر متعلق هغې کې تطبیق کوي :

واجیب بأن الاخفاء افضل حیث خاف الریاء . اخفاء په ذکر بهتره ده هغه وخت کې چې یره دریا وي .

او تأذي به مصل او نائم . مونځ کوونکي او نائم پرې تکلیف کیږي .

والجهر افضل . او جهري ذکر افضل دي .

في غیر ذلك . بغیر د دغه وخت نه .

لان العمل به اکثر . ځکه عمل په دې باندې ډیر زیات دي یعنې ډیر خلک جهري ذکر کوي .

ولان فائدته تتعدي الی السامع . فائده یې عامه ده سامعینو ته .

ولانه یوقظ قلب الذاکر . د ذاکرینو زړه راویښوي .

ویجمع همه الی الفکر . مراقبې لره یې بوځي .

ویصرف سمعه الیه ویطرد النوم . شړي خوب لره .

ویزید في النشاط . ذوق او نشاط کې زیادت راولي .

همدغه حدیث ذکر کوي هغې باندې بیا شرحه کوي سنن ابي داؤد جلد ۳ صفحه ۱۷۴ بیروتي معرب چاپ جابر بن عبد الله همدغه مخکني حدیث ذکر کوي چې دا ذو البجادین وفات شوې وه .

قال رأی ناس نارا في المقبرة فجاءوا . ولیدو اور خلکو په مقبره کې ورته راغلل .

فاذا رسول الله ﷺ في القبر واذا هو یقول : ناولوني صاحبکم . راکړي ما ته چې په خپلو لاسونو یې دفن کړمه .

فاذا هو الرجل الذي کان یرفع صوته بالذکر . دا هغه سړي وه چې په زوره ذکر به یې کوه دا صحابه وو کې معروف وه په جهري ذکر باندې .

Scanned by CamScanner

المستدرك على الصحيحين للحاكم جلد ۱ صفحه ۵۲۲ د حضرت جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ روايت دي:

أن رجلاً كان يرفع صوته بالذكر. يو سړي وه چې هغه به اواز په ذكر اوچتوه.

فقال رجل. يو سړي ورته وويل.

لو أن هذا خفض من صوته. كه ده دا آواز ټيټ كړي واي.

فقال رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فانه أواه. دې كثير التأوه دي يا راجع الى الله دي.

قال فمات فرأى رجل ناراً في قبره فأتاه فاذا رسول الله فيه وهو يقول: هلموا الي صاحبكم فاذا هو الرجل الذي كان يرفع صوته بالذكر.

دا ټول روايات يوه معنى وركوي، معجم الكبير للطبراني جلد ۲ صفحه ۲۵۲ كې هم دا حديث ذكر كړي.

(۴) دليل: صحيح البخاري جلد ۹ صفحه ۱۷۸ كې حديث د ابي هريرة موجود دي:

من حديث ابي هريرة انا عند ظن عبدي بي. زه په نيز د ګمان د بنده يم په ما باندې.

وانا معه. زه له ده سره يم.

اذا ذكرني فان ذكرني في نفسه ذكرته في نفسي وان ذكرني في ملأ.

كه ما په زړه كې يادوي.

ذكرته في ملأ خير منهم وان تقرب الي شبرًا تقربت اليه ذراعاً وان تقرب الي ذراعاً تقربت اليه باعاً وان اتاني يمشي اتيته هرولة.

الحاوي للفتاوي للسيوطي جلد ۱ صفحه ۳۷۶ كې دې حديث نه وروسته ليكي:

والذكر في الملاء لا يكون الا عن جهر. زړه كې ذكر نه وي مګر په زوره وي دې نه اخذ كوي چې داد حلقې ذكر ترې ثابت شو كه څوك مې په زړه كې يادوي زه يې د فرشتو په ډله كې يادومه.

(۵) دليل: الحاوي للفتاوى جلد ۱ صفحه ۳۷۶، هغه معروف حديث د مسلم او حاكم ذكر كوي:

Scanned by CamScanner

اخرج مسلم والحاكم واللفظ له عن ابي هريرة قال قال رسول الله ﷺ ان لله ملائكة سيارة فضلاء يلتمسون مجالس الذكر في الارض . دا ذاكرين او صوفيه چې دي دا ډير مظلوم قوم دي دوي هيڅ سره کار نه لري او خلک دوي پسې خبرې کوي .

او چې څومره فضائل په ذخيره د احاديثو کې دوي لري د يو فن والا يې هم نه لري يو مجاهدين او بل ذاکرين دوي ذخيره د حديثو ډيره زياته لري د خپل عمل په فضيلت جهاد باره کې چې ولېږيدي دومره زيات فضائل دي که دې واوريدل بيا به دد نيا يو عمل هم خوند در نه کړي ته به وايي چې يوازې جهاد کوم .

که د ذکر فضائل دي واوريدل نو دومره فضائل دي چې بيا د جهاد نه هم افضل ثابت شوې دي ذکر نبي اکرم ﷺ صحابه کرامو ته فرمايي : داسې عمل درو ښايمه چې هغه له دې نه هم بهتر وي چې تاسو کې يو کس سخا کوي د يو طرف نه تر مشرقه روان وي او هم داسې پيسې ويشي او دې نه هم بهتر عمل وي داسې عمل درو ښايمه چې جهاد کې توره راخيستې وي لاس کې توره ماتيږي بله را اخلي د هغې نه هم بهتر وي واي چې وښايه دا څه شي دي وايي ذکر الله يا دا الفاظ دي چې دا ژبه دې د خداى له ذکر نه وچه نه شي .

نو داسې صريحو الفاظو کې د جهاد په مقابله کې د ذکر فضيلت راغلې، دې د هغې لويه وجه داده چې :

المجاهد من جاهد نفسه .

او ذاکرين چې کوم دي ددوي مقصد هم مجاهده له نفس سره وي نو په هغه عظيم جهاد کې دوي هم لګيا دي دادي مجاهدين په حقيقت کې خو چونکې انسان د عالم صغير ډانچه ده او په دې ډانچه کې کافر شيطان دي او منافق نفس دي نو دا راپورته شوې دي دغه کافر او منافق د خپل وطن چې ډانچه ده دده ملک دي دا تنه دينه دا دوه فره کوي نو دوي سره جهاد کوي او هر چې مجاهدين دي هغوي په عالم کبير کې جهاد کوي د کفارو او منافقينو سره ملک چې کومه عامه دنيا ده هغه صفا کوي ترې نه تزکيه د نفس ته جهاد نه ويل دا هم جرم دي .

خو تزکيه د نفس جهاد بيا د هغې جهاد ؛ پاره مانع ګرځول دا خو اعظم جرم دي چې وايي زه تزکيه کې لګيا يمه په ما ګنې بل جهاد نشته دي نه دا تزکيه به دې نه خلاصيږي نو دا

Scanned by CamScanner

خو بیا د تبلیغیانو تزکیه شوه ۱۲۰ کاله وشول تزکیه خلاصه نه شوه جهاد به کله بیا ته کوي که صوفیه وو کې هم څوک په دې نظر باندې وي چې زه په جهاد باندې لګیا یمه ما باندې ګنې بل جهاد نشته نه جهاد لازم دی که لسـاني کوي که مالي کوي که بالید کوي دې نه به کیني نه.

نو دغه فرشتې یادوي.

یلتمسون مجالس الذکر في الارض. هغه ظلم د صوفیه سره په دې روان دي چې علماء کیني طالبانو ته داحدیث په ځان چسپانوي دا طالبان وایي چې راغونډ دي دا په ذکر کې داخل دي کنه نو نه په شریعت کې دې ته مجلس د ذکر وایي او نه عرف کې دې ته مجلس د ذکر وایي ته یو بیګانه سړي د طالبانو درس کې کینوه هغه بیا خلکو ته دا حکایت چې زه هم ذکر کې ناست ومه یا د ذکر جلسه کې ناست ومه عرف ته ډیر اعتبار دی.

په اصطلاحات شرعیه وو کې اصطلاح د شرعې به یا د لغت نه ثابتوي یا به یې د عرف نه ثابتوي نو اهل الذکر نه لغتاً په اهل علمو اطلاق کیږي په اهل تبلیغ یې اطلاق نه کیږي په اهل جهاد یې اطلاق نه کیږي هغه ځان ته فضائل لري د هغې لپاره علماء ځان ته کتابونه لیکلي دي د ملا صاحب ژبه نرمه ده هر خوا تاویږي نو چې کله دې ځای ته راورسیږي نو بیا ځان نه اهل ذکر جوړ کړي هغه ټول د ذکر فضائل په ځان چسپانوي.

بیا چې کله د اهل علمو فضائل راشي هغې کې بیا صوفي ذاکر کله ځان سره داخلوي هغه خو د سره ورکوي نه وایي دا خو یې زه یاد کړې یمه ذاکر خو وایي د سره په کې دي نه نا هر چا ته خپل فرضیت دي نبي اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هر عمل خپل ترغیبات بیان کړې دي محدثینو د هر عمل د پاره خپل بابونه لړولي دي فضائلو د ذکر باندې خپل باب دي چې باب دي نو دا ذاکرینو ته شامل دي نو دا ظلم کیږي د صوفیه وو ذاکرینو سره.

فاذا اتوا علی مجلس ذکر حف بعضهم بعضا باجنحتهم الی السماء. کله چې دا فرشتې راشي په مجلس د ذکر باندې تاوي کړي بعضې د بعضو نه وزرې خپلې اسمان ته ورسیږي.

فیقول الله من أین جئتم. له کوم ځای نه راغلي.

فیقولون جئنا من عند عبادك یسبحونك ویکبرونك ویحمدونك ویهللونك.

سبحان الله الله اکبر او الحمد لله یې ویلي او لا اله الا الله یې ویلي.

Scanned by CamScanner

ويسألونك. سوال يې درنه کوه.

ويستجيرونك. او پناه يې غوښتله له جهنم نه؛

فيقول ما يسألون وهو اعلم. څه يې غوښتل ؟ نه الله عالم دي بيا هم ترينه سوال کوي تائيد د پاره.

فيقولون يسألونك الجنة فيقول وهل رأوها؟ فيقولون لا يارب فيقول فكيف لو رأوها؟ ثم يقول وممّ يستجيروني وهو أعلم بهم؟ فيقولن من النار فيقول وهل رأوها فيقولون لا فيقول فكيف لو رأوها ثم يقول اشهدوا أني قد غفرت لهم وأعطيتهم ما سألوني واجرتهم مما استجاروني فيقولون. فرشتي عرض کوي:

ربنا ان فيهم عبدًا خطاء. بنده خطا کار په کې وه.

جلس اليهم وليس منهم فيقول وهو ايضاً قد غفرت له هم القوم لا يشقى بهم جليسهم.

دا سيوطي رحمه الله ذکري جهري کې را اخيستي دي استدلال په دې باندې کوي چې دلته دا کومې فرشتې چې دي دا کراماً کاتبين نه دي چې دا خفيه عمل او جهري عمل ټولو له حافظې دي نو عامې فرشتې چې ستا ديو عمل درک کوي نو وروسته له سماع نه يې کوي چې دوي جهر نه واي کړي فرشتو دا څه واوريدل چې دلته مجلس د ذکر دي.

سيوطي رحمه الله ترې استدلال په دې شکل کوي دا فرشتو واي دا مجلس څنګه پيدا کړو وايي دا يې په جهر پيدا کړو چې دوي هلته ذکري جهري کو نو فرشتې دا مجلس را پيدا کړې چې دغه ځاى کې ذاکرين لګيا دي.

(٦) دليل: اخرج مسلم والترمذي عن ابي هريرة وابي سعيد الخدري رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من قوم يذكرون الله.

- نشته يو قوم چې د الله ذکر کوي.

الا حفتهم الملائكة، مګر فرشتې د رحمت وزرې تاوه وي دوي نه.

وغشيتهم الرحمة. او پټوي رحمت دوي لره.

Scanned by CamScanner

ونزلت عليهم السكينة . نازليږي په دوي سكينه د ارامي .
وذكرهم الله فيمن عنده . د فرشتو جماعت کې یادوي .
دې نه هم اجتماعي حلقه ، ذکر ثابتوي .
(۷) دلیل : دارنګې المستدرک علی الصحیحین للحاکم جلد ۱ صفحه ۶۷۷ :
عن ابي سعيد الخدري رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : اكثروا ذكر الله حتى يقولوا مجنون . زیات کوي ذکر د خدای تعالی تردې چې ووايي دا خلک : الت مجنون ، ته لیوني یې .
امام حاکم د حدیث د ذکر نه بعد دا ذکر کوي چې صحيح الإسناد دي .
وابو الهيثم سليمان بن عتبة العتواري من ثقات اهل مصر .
که جرحه پرې کوي مه کوه .
مسند احمد بن حنبل هم دا حدیث ذکر کوي جلد ۳ صفحه ۷۱ ، الدعاء للطبراني جلد ۱ صفحه ۵۲۱ ، الدعوات الکبیر د بیهقي جلد ۱ صفحه ۱۷ ، شعب الایمان جلد ۲ صفحه ۶۴ ، صحیح ابن حبان جلد ۳ صفحه ۹۹ ، مسند ابي یعلی جلد ۲ صفحه ۱۳۰ ، دې ټولو کتابونو دا حدیث ذکر کړې دي چې اكثروا ذكر الله حتى يقولوا مجنون .
وروسته د سیوطي رحمه الله قول د اخذ ما ذکر کړي دي چې اخذ په دې طريقه دې نه کوي چې ته جهري ذکر ونه کړي تا ته څوک مجنون نه وايي پټ ذکر چې کوي تا ته خو ولي او بزرګ وايي ته ځان ته کینه ذکر کوه تا ته څوک لیوني وايي تا ته به هله لیوني ویل کیږي چې ته جهر په ذکر وکړي او رښتیا هم چې مونږ په عرف کې ګورو چې څوک جهر په ذکر کوي هغوي ته تسمیه د مجانینو شوې ده خفیه ذکر والا ته چا تر اوسه مجانین نه دي ویلي .
(۸) دلیل : دارنګې الزهد لابن المبارک جلد ۱ صفحه ۳۶۲ :
اخبرنا عبد الله بن المبارك قال اخبرنا سعيد اخو حماد بن زيد عن عمرو بن مالك عن ابي الجوزاء قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم .
دا حدیث مرسل دي سند کې څه جرحه نشته فقط مرسل دي او س دا خبره چې مراسیل د

Scanned by CamScanner

تابعینو مقبول دي او که نه؟

په نزد د جمهورو باندې د تابعینو کل مراسیل مقبول دي په دې کې امام شافعي رَحِمَهُ اللهُ تفرد کړي دې چې د دري تابعینو مراسل منم د نورو نه منم: (۱) حسن بصري، (۲) سعید ابن المسیب، (۳) ابن الشهاب الزهري رَحِمَهُمُ اللهُ، دا دري امام شافعي رَحِمَهُ اللهُ مني نور نه مني خو داد هغه تفرد دي د جمهورو رایه نه ده، امام احمد، امام مالک، امام ابو حنیفة، امام بخاري، امام مسلم، ابي داؤد، ترمذي، نسائي دا کل محدثینو په نزد مراسیل مقبول دي.

داد جمهورو رایه ده چې مرسل د تابعي مقبول دي داد خیر القرون نه دي بیا د ابو الجوزاء غوندې چې معروف شیخ د احادیثو وي او هغه قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و وایي دا خو څه جرم نه دي.

البته په معارضه کې که یو حدیث متصل پیدا شي نو بیا به له هغې نه په درجه کې کم وي خو دې ته منقطع نه ویل کیږي دې ته مرسل ویل کیږي دا په اخر د سند کې راوي ساقط شوې وي تابعي راپاڅیدلي په حدیثِ مرفوعه یې مسنده کې صحابي ترک کړې دي نو دغه په نزد جماهیرو مقبول دي.

یو بله انقطاع ده مثلاً د ابو الجوزاء نه بسکته ابو حماد بن زید مثال بطور د عمرو بن مالک سره لقاء نه وي او دلته یو راوي ترک شي دې حدیث ته منقطع وایي دا حدیث ضعیف دي د منقطع او مرسل به فرق کوي نو دې حدیث ته که هر چا ضعیف ویلي ناپوهي یې کړې ده محدثین دې ته مرسل وایي او مرسل عند الجماهیر د تابعینو مقبول دي.

قال قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اکثروا ذکر الله عزوجل حتی یظن المنافقون انکم مراءون. زیات کوي ذکر د خدای تعالی تر دې چې منافقان ګمان وکړي چې تاسو ریا کار یې.

دې ځای نه هم امام سیوطي رَحِمَهُ اللهُ دا اخذ کوي چې ریا نسبت په تا باندې ورسته له جهر نه کیږي که ته خفیه لګیا یې تا ته څوک ریا کار نه وایي خو یره په کار ده حدیث دا هم ثابتوي چې ذاکر ته ریا کار ویل داد منافق کار دي دومره ذکر وکړي چې منافق در ته ریا کار ووایي.

Scanned by CamScanner

نو معلومه شوه چې ذاکرینو ته د ریاکار نسبت کول دا نسبت د منافقینو لخوا نه وي که عقیدوي نه وي نو عملي نفاق کې به راشي نو ذاکرینو ته ریا کار مه وایي .

دغه دواړه احادیث چې ما ذکر کړل فیض القدیر د علامه مناوي په جلد ۲ صفحه ۱۰۸ کې نقلوي ذکر کوي وايي :

ان ما اعتاده الصوفية من عقد حلق الذكر . هغه چې عادت جوړ کړې صوفيه کرامو د ذکر حلقې جوړوي .

والجهر به في المساجد . مساجدو کې په هغې جهر کوي .

ورفع الصوت بالتهليل . لا اله الا الله په زوره وایي .

لا كراهية فيه . هيڅ کراهيت په هغې کې نشته .

ذكره في فتاوى الحديثية قال وقد وردت اخبار . څه احادیث وارد دي .

تقتضي ندب الجهر بالذكر . چې هغه مقتضي د استحباب د ذکر بالجهر دي .

واخبار . څه اخبار نور وارد دي .

تقتضي الاسرار به . چې هغه تقاضا د پټ لوستو کوي په ذکر باندې .

او جمع بينهما داده :

ان ذلك يختلف باختلاف الأحوال والأشخاص . دا اشخاصو احوالو کې مختلف دي روايات د سرا و پټ د کملو سره ولګوه او د جهر عامو مجالسو کې ولګوه نشاط راولي او دغه شان احوالو ته وګوره بیمار نائم مصلي موجود وه روايات د ترک د جهر باندې عمل وکړه او که دا نه وه نو جهري وکړه .

كما جمع النووي به بين الاحاديث الواردة بندب الجهر بالقرآة والواردة بندب الاسرار بها . تلاوت کې چې کوم د جهر او خفيه ترغيب راغلې دي هغې کې چې کوم تطبيق شوې دي امام نووي کړې دي همغه تطبيق دلته هم دي بيا حديث ذکر کوي :

اكثروا ذكر الله حتى يقول المنافقون أنكم مراءون أي إلى أن يقول إن اكثاركم لذكره إنما هو رياء وسمعة . دومره ذکر وکړي چې ستاسو د ډیر ذکر له وجې نه منافقين و وايي چې دا

Scanned by CamScanner

خو ریاء او سمعت دي .

لا اخلاصا یعني إکثروا ذکره . ډیر ذکر کوي .

وان رموکم بذلك . اگر که دوي تاسو باندې فتوی د ریاکار کوي .

فانه لا یضرکم . دا تاسو ته ضرر نه کوي .

کید هم شیئاً والله مع الصابرین الذاکرین . صابرین خو ډیر غټ تعبیر دي که هر قسم تاپې پرې خلك لړوي ریاء کار خو لا وړه تاپه ده ډیرې غټې غټې تاپې پرې خلك لړوي داذکرِ جهري د صوفیه وو هغه منفور عمل دي د علماء طالبانو او خواصو عوامو مینځ کې .

چې طالب او عالم داسې گمان کوي چې صوفي سره به ذکرِ جهري کې یو دلیل هم نه وي یعنې دایې هغه عمل دي چې دوي ته منفور عمل دي چې هغه دوي بالکلیه ناجائز گڼي دومره دلائل په کې صوفیه لري او د فقهاء محدثینو تائیدات په کې لري پاتې شو هغه اعمال ددوي چې هغه ممدوح دي او دوي ته مقبول دي نو هغې کې به یې څنګه نه لري لکه فضائل د ذکر .

الحاوي للفتاوی للسیوطي جلد ۱ صفحه ۳۷٦ کې دا حدیثین را اخیستې بیا وایي :

ووجه الدلالة من هذا والذي قبله ان ذلك إنما یقال عند الجهر دون الاسرار . دا تا ته ریا کار او لیوني ویل هغه وخت کې کیږي چې ته جهر وکړې نه اسرار د اسرار په وخت کې نه تا ته څوك لیوني وایي نه ریاء کار .

(۹) دلیل : دارنګې مسند احمد بن حنبل جلد ۳ صفحه ۱۴۲ :

حدثنا عبدالله حدثني ابي حدثنا محمد بن بکر اخبرنا میمون المرائي حدثنا میمون بن سیاه عن انس بن مالك عن رسول الله ﷺ قال ما من قوم اجتمعوا . نشته یو قوم چې را غونډ شي .

یذکرون الله . د الله ذکر کوي .

لا یریدون بذلك . مقصد په دې سره نه وي .

الا وجهه . مگر رضا د باري تعالی .

Scanned by CamScanner

الا نَاداهم منادٍ . اواز کوونکې اواز ورته کوي :

من السمآء . له إسمان نه .

أنْ قوموا مغفورا لکم . پاڅي مجلس نه بخښنه درته شوې ده .

قد بُدلت سيئاتکم حسنات . ستاسو سيئات په حسناتو بدلې شوې .

داد اجتماعي ذکر دليل دي چې په جمعه او حلقه کې ذکر دا جائز دي ، ډير حمقاء دا خبره کوي چې مسجد ته ځي او د ذکر حلقې ته ځي خداى په کور کې يادوه حلقې ته څه ته ځي نو دا روايات د هغه اجتماعي ذکر فضيلت ثابتوي يو ځاى کې ذاکرين را غونډ دي د هغوي حلقه کې کيناستل افضل دي .

(۱۰) دليل : دارنګې صحيح ابن حبان جلد ۳ صفحه ۹۸ :

اخبرنا عمر بن محمد الهمداني قال حدثنا ابو طاهر قال حدثنا ابن وهب قال اخبرني عمرو بن الحارث عن دراج أبي السمح عن أبي الهيثم عن أبي سعيد عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال يقول الله جل وعلا .

ورځ د قيامت کې به د اله العالمين لخوا نه اعلان کيږي :

سيعلم اهل الجمع اليوم من اهل الکرم . د حشر د ميدان د جمعې مخلوق چې څومره دي دوي به زر دي نن پوه شي .

مَن اهل الکرم . اهل د عزت څوک دي .

فقيل . چا وويل نبي عَلَيْهِ السَّلَام ته .

من اهل الکرم يا رسول الله ؟ قيامت کې خو به اعلان وشي نبي عَلَيْهِ السَّلَام يې حکايت کړې اعلان به وشي چې اهل د عزت څوک دي خلک به يې وپيژني ، صحابه وو کې چا عرض وکړو :

من اهل الکرم يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال أهل مجالس الذکر في المساجد . دا هغه خلک دي چې په مساجدو کې ذکرونه کوي دا اهل الکرم دي .

Scanned by CamScanner

امام سیوطي رَحِمَهُ اللهُ عجیب محدث دي اخذ کوي بعید محدث دي مجتهد نه دي فقیه هم دي کوم محدث چې فقیه وي د هغه ذهن ډیر کار کوي مسئله ډیر ژور ځای نه را اوباسي اوس دا دوه دري احادیث یې را اخیستي دي دې نه هم جهر ثابتوي .

(۱۱) دلیل : العظمة د ابو الشیخ اصبهاني جلد ۵ صفحه ۱۷۱۷ :

حدثنا محمد بن عبدالله بن مصعب حدثنا ابن ابي عمر حدثنا سفيان عن مسعر عن عون بن عبدالله رَحِمَهُ اللهُ تعالى قال ان الجبل . غر .

لينادي الجبل . دې بل غره ته آواز کوي .

باسمه . په نوم سره .

يا فلان . اي فلاني غره .

هل مر بك اليوم لله ذاكر . نن ورځ په تا باندې د خدای تعالی ذاکر تیر شوې دي .

فان قال نعم . که هغه وایي چې هاو تیر شوې دي .

استبشر . نو زیرې ورکړي دا غر هغه ته زیرې ورکړې چې زیرې قبول کړه چې په تا هم نن ذاکر تیر شوې دي نو بیا عون بن عبدالله د تائید لپاره چې څوک وایي دا چیرته کیدې شي چې غر دې غر ته خبرې وکړي دا ایات ولوستلو :

﴿تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ﴾ . داسې غلطه خبره کوي مشرکینو قریب دي چې اسمانونه ترې ټوټه شي .

وقال أيسمعون الزور ولا يسمعون الخير . نو دا کیدې شي چې الزور دي اوري او غیر ددې نه دي نه اوري چې هر کله د هغوي شرک اوري او قریب دي چې اسمان یا غر ترې ټوټه کیږي نو د غه شان ذکر د خیر او د الله هم اوري او په هغې دوي خوشحالیږي .

(۱۲) دلیل :

اخرج ابن جرير في تفسيره عن ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ في قوله فما بكت عليهم السماء والارض . اسمان او ځمکي په دوي ژړا ونه کړه .

قال : وایي .

Scanned by CamScanner

ان المؤمن اذا مات بکی علیه من الارض . نو ځمکه پرې ژاړي .

الموضع الذي کان یصلي فیه ویذکر الله فیه . هغه دوه ځایونه پرې ژاړي په کوم ځای چې مونځ کړي او په کوم ځای چې د الله ذکر کړي .

واخرج ابن ابي الدنیا عن ابي عبید قال ان المؤمن اذا مات نادت بقاع الارض . دا ټوټه د ځمکي چغې کړي .

عبدالله المؤمن مات فتبکي علیه الارض والسماء . ټول پرې ژاړي .

فیقول الرحمن ما یبکیکما علی عبدي؟ آسمانونو او ځمکو زما په دې بنده څه شي وژړولې .

فیقول ربنا لم یمش في ناحیة مناقط الاهو یذکرك . زمونږ په دې ساحه یو ځای کې به یو هم روان نه وه مګر ستا ذکر به یې کوه دا خو اجتماعي ذکر نه دي انفرادي دي او س سیوطي رَحِمَهُ اللهُ دې نه جهر ثابتوي .

الحاوي للفتاوی جلد ۱ صفحه ۳۷۷ وجه الدلالة من ذلك ان سماع الجبال والارض للذکر لایکون الاعن الجهر به. وایي که دې پټ لګیا وایي غرونو څه واوریده ځمکي څه واوریده دا سماع د ځمکي او غرونو دې ذکر لره دلیل د جهر دي چې داده په زوره ذکر کړې دي .

مسند ابن الجعد جلد ۱ صفحه ۲۵۳ د محمد رَحِمَهُ اللهُ قول پیش کوي :

کان محمداً یقوم من اللیل فیتوضأ ثم یدعو فیحمد الله عزوجل ویثني علیه ویشکر له یرفع صوته بالذکر . د شپې به یې په زوره ذکر کولو .

فقیل له لم ترفع صوتك؟ چا ورته وویل ولې اوچتوي آواز په ذکر باندې یعنې په زوره ذکرولې کوي .

قال ان جاراً لي اشتکی فرفع صوته بالوجع وانا ارفع صوتي بالنعمة . وایي زما ګاونډي دي هغه مریض شوې دې نو هغه په درد سره چغې وهي نو په هغې کې ناشکري د خالق ده بس ما وویل راځه ګاونډي دي د ناشکري چغې وهي ته ذکر باندې چغې ووهه چې دا په نعمت باندې خوشحالیده .

Scanned by CamScanner

ددې نه بعد د محدثينو عبارت او تطبيقات او بعضې نصوص چې مخالفين ترې نه استدلال کوي د هغې جوابات مذکور دي .

فيض الباري شرح صحيح البخاري جلد ۱ صفحه ۲۳۹ : انا عند ظن عبدي بي الخ ،

ديکې دې خبرې کوي چې چا دلته دا ثابته کړي چې په زوره ذکر بهتر دي چا دا ثابته کړي چې خفي ذکر بهتر دي دې وايي دا حديث دې نه ساکت دي البته د اجتماع د ذکر دليل دي جانبين دې ترې اخذ نه کوي .

بحث الناس فيه ان الذكر بالجهر افضل او بالسر ؟

په زوره بهتر دي که پټ بهتر دي دروا او ناروا خبره نه کوي د بهتري خبره کوي :

قلت : وهذا البحث في غير موضعه بل تخليط للمراد فان الحديث ناطق بأن الله تعالى يعامل كلاً بحسب ظنه فليس فيه الا الجزاء من جنس العمل فمن ذكره في ملأ يذكره في ملأ عنده لانه جزاء عمله وكذا من ذكره في نفسه يذكره في نفسه لانه جزاء يوازي عمله فلا تعرض فيه الى الافضلية .

دې کې د افضل د جهر او افضل د سر څه مسئله نشته .

مشكوة المصابيح مع شرحه مرقاة المفاتيح جلد ۷ صفحه ۷۷۱ : وان ذكرني في ملأ . له دې نه د جهر اثبات کوي هغه وايي :

وفيه دليل على جواز الذكر بالجهر . ده په زوره ذکر جواز ترې ثابتيږي .

واختلفوا في ذلك . دې کې علماء مختلف دي .

فمنهم من منعه مطلقاً . چا مطلقاً منعه کړې ده .

ومنهم من جوزه مطلقاً . چا مطلقاً جائز کړې ده .

ومنهم من فصل كصاحب الفتاوى الخيرية . تفصيل يې کړې دي که نائم مصلي مريض وغيره لره تکليف وه نه دې کوي که نه وه جائز شو .

الفتاوى الفقهية الكبرى د ابن حجر هيتمي جلد ۱ صفحه ۱۷۶ :

Scanned by CamScanner

و سُئل رضي الله عنه عما اعتاده الصوفية . هغه چې صوفيانو عادت جوړ کړي .

من عقد حِلَق الذكر والجهر به في المساجد .د ذکر حلقې جوړوي او جهر پرې کوي په مساجدو کې .

هل فيه كراهة . په دې کې کراهت شته .

فاجاب بقوله : لا كراهة فيه . جواب يې ورکړو په دې قول سره چې : کراهت نشته دي په کې .

وقد جمع بين احاديث اقتضت طلب الجهر .لكه : وان ذكرني في ملأٍ ذكرته في ملأٍ خير منهم .

رواه البخاري ، دا مقتضى د جهر دي .

والذي في الملأ لا يكون الا عن جهر وكذا حلق الذكر و طواف الملائكة بها وما فيها من الاحاديث فان ذلك كله انما يكون في الجهر بالذكر . دا ټول دال په جهر ذکر باندې دي .

واخرج البيهقي مر برجل يرفع صوته قلت يا رسول الله صلى الله عليه وسلم عسى ان يكون هذا مرائياً . دا به ريا کاروي لکه مخکې تير شو .

قال لا ولكنه اواه .

نو څه احاديث د جهر مقتضي دي هغه دادی :

واخرى . څه نور روايات .

اقتضت طلب الاسرار . د پټ ذکر مقتضى دي .

بان ذلك يختلف باختلاف الاشخاص والاحوال كما جمع النووي رحمه الله بذلك بين الأحاديث الطالبة للجهر بالقراءة والطالبة للإسرار بها فحينئذ لا كراهة في الجهر بالذكر البتة حيث لا معارض بل فيها ما يدل على استحبابه . معارض نشته بلکې په دې کې هغه روايات دي چې دليل د استحباب د جهر دي .

اما صريحاً او التزاماً . يا صريحاً يا التزاماً .

Scanned by CamScanner

ولا يعارض ذلك خير الذكر الخفي. دا معارض د هغه حديث نه شو چې خير الذكر الخفي، غوره ذکر خفي دي.

كما لا يعارض احاديث الجهر بالقران بخبر السر بالقرآن كالسر بالصدقة. اسرار په صدقه راغلي په جهر هم جائز ده.

﴿إِن تُبْدُوا۟ ٱلصَّدَقَٰتِ فَنِعِمَّا هِىَ﴾ نو خيرا لكم خو دليل د نفي د جهر نه شو چې په ښکاره باندې ګڼي نا روا دي که ريا راتله هغه خو خارجي علت شو.

وقد جمع النووي بينهما بان الاخفاء افضل حيث خاف الرياء او تأذى به مصلون او نيام. والجهر افضل في غير ذلك لان العمل فيه اكثر ولان فائدته تتعدى للسامعين ولانه يوقظ قلب القاري ويجمع همه الى الفكر ويصرف سمعه اليه ويطرد النوم ويزيد النشاط فكذلك الذكر. دا خو د تلاوت متعلق وه دغه شان ذکر هم دي، على هذا التفصيل.

او هر چې دا آيت دي: ﴿وَٱذْكُر رَّبَّكَ فِى نَفْسِكَ. الآية﴾

اجيب عنه. دې وايي زه جواب ترې کوم.

بانها مكية. دا آيت مکي دي.

كاية الاسراء. په شان د ايات د سورة اسراء چې:

﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا﴾ وقد نزلت.

دا نازل شوې دي په هغه وخت کې:

حين كان صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يجهر بالقرآن. هغه به قرآن کريم کې جهر کوه.

فيسمعه المشركون. مشرکينو به اوريدلو.

فيسبون القرآن. کنځل به يې کول قرآن کريم لره.

ومن انزله. هغه ته به يې کنځل کول نو مامور شو په ترک الجهر باندې سداً للذريعة.

نو واذكر ربك في نفسك. تلاوت ته اشاره ده چې ته تلاوت پټ کوه.

كما نهى عن سب الاصنام. لکه د کنځلو د بتانو نه منع شوې وه.

Scanned by CamScanner

وقد زال هذا المعنى اشار لذلك ابن كثير في تفسيره .

نتيجة الفكر في الجهر بالذكر د سيوطي رَحِمَهُ ٱللَّهُ جلد ۱ صفحه ٦ كې ذكر كوي :

﴿وَٱذۡكُر رَّبَّكَ فِي نَفۡسِكَ تَضَرُّعٗا وَخِيفَةٗ وَدُونَ ٱلۡجَهۡرِ مِنَ ٱلۡقَوۡلِ﴾ قلت . زه وايمه .

الجواب عن هذه الايات من ثلاثة اوجه : الاول : انها مكية كآية الاسراء : ﴿وَلَا تَجۡهَرۡ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتۡ بِهَا﴾ وقد نزلت حين كان النبي صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ يجهر بالقرآن فيسمعه المشركون فيسبون القرآن ومن انزله فامر بترك الجهر سداً للذريعة كما نهى عن سب الاصنام لذلك في قوله تعالى : ﴿وَلَا تَسُبُّواْ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ فَيَسُبُّواْ ٱللَّهَ عَدۡوَۢا بِغَيۡرِ عِلۡمٖ﴾

دغه شان دلته منع شوې وه په مدينه منوره کې دا حکم نه دي پاتې ختم شوې دي .

الثاني : ان جماعة من المفسرين منهم عبدالرحمن بن زيد بن أسلم شيخ مالك وابن جرير حملوا الاية . حمل کړې دا ايات .

على الذاكر حال قراءة القرآن . کله چې تلاوت کيږي دغه وخت کې پټ ذکر کوه .

وانه امر له بالذكر على هذه الصفة تعظيماً للقران ان ترفع عنده الاصوات ويقويه . او مقوي ده دغه دويم تاويل اتصال ددې ايات دې دې ايات پورې :

﴿وَإِذَا قُرِئَ ٱلۡقُرۡءَانُ فَٱسۡتَمِعُواْ لَهُۥ وَأَنصِتُواْ﴾ دا يې دې پورې متصل کړې دي وايي دا اتصال يې ددې دليل دې چې دغه تاويل ته ترجيح ورکوي .

الثالث : ما ذكره الصوفية أن الأمر في الآية خاص بالنبي صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ الكامل المكمل واما غيره ممن هو محل الوساوس والخواطر الردية فمأمور بالجهر لانه اشد تأثيراً في دفعها .

په دفع د وساوسو کې په ذکرِ جهري کې تاثير زيات دي نو دا وايي په حق د کملو کيدي واذكر ربك دا وايي نبي عَلَيۡهِ ٱلسَّلَامُ ته خطاب دي يا هغه خلکو ته دا خطاب دي چې له کاملينو نه وګرځيږي چې هغه ته د وساوسو خطره نه وي او چې چا ته دا خطره وي او غفلت پرې راځي نشاط ختم وي ذوق ختم وي هغه بيا مامور دي په جهر باندې .

قلت : سيوطي رَحِمَهُ ٱللَّهُ وايي :

ويؤيده من الحديث ما اخرجه البزار عن معاذ بن جبل . وايي دي حديث ته كوره همدغه تائيد ثابتيږي .

قال رسول الله ﷺ من صلى منكم بالليل فليجهر بقراءته . د شپې چې څوک مونځ کوي قراءت په جهر کوي .

فان الملائكة تصلي بصلاته . ستا د مونځ سره فرشتې لمونځ کوي .

وتسمع لقراءته وان مؤمني الجن الذين يكونون في الهواء . مؤمنان د پيريانو چې کوم په هوا دي .

وجيرانه معه في مسكنه . دلته چې کوم اوسيږي .

يصلون بصلاته ويستمعون قراءته . وأنّه دي چې دې .يطرد . شړي .

بجهره بقراءته عن داره وعن الدور التي حوله فساق الجن ومردة الشياطين . په جهري تلاوت سره د خپل کور او د ګاونډيانو نه فساق د جن ومردة الشياطين شړي دې نه اخذ کوي چې په ذکرِ جهري کې د شياطينو شړل شته نشاط شته د وساوسو ختميدل شته .

نتيجة الفكر في الجهر بالذكر جلد ۱ صفحه ۸ کې به تاسو يو روايت پيدا کړي په تفاسيرو کې د سند په لحاظ سره ضعيف دي چې عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه مسجد ته راغې مختلف روايات دي په کې يو په کې دا دې چې هغوي ذکر په زوره کولو او ده ورته ووېل :

هؤلاء مبتدعين .

بل روايت داسې راځي چې هغوي په کاڼو باندې ذکر کولو وايي دا څه شي کوي دې باندې وايي مونږ حسنات شمارو په دې باندې وايي تاسو ته پته نشته چې سيئات شماري په يو يو کاڼي سره سيئات شماري صحابوو داسې نه کول ختم خواجګان باندې رد راغلو دغه شان متضاد روايات ابن مسعود رضي الله عنه نه دي خو د سند په لحاظ سره قوي نه دي ضعيف دي نو سيوطي رحمه الله په دغه مذکوره صفحه باندې جواب ورکوي .

ثم رأيت ما يقتضي انكار ذلك عن ابن مسعود . ما هغه روايات وليدل چې مقتضي د انكار د ابن مسعود دې له ذکرِ نه او له حلقو د ذکر نه نو جواب کوي په معارضې سره .

Scanned by CamScanner

قال الامام احمد بن حنبل في كتاب الزهد حدثنا حسين ابن محمد حدثنا المسعودي عن عامر بن شقيق عن ابي وائل قال هؤلاء الذين يزعمون. دا خلک دا سې ګمان کوي.

ان عبدالله كان ينهى عن الذكر. عبد الله بن مسعود خلک د ذکر نه منع کول:

ليكن ما جلست عبدالله مجلساً قط. زه د عبد الله سره کله هم ناست نه یم.

الا ذكر الله فيه. مګر ذکر یې کړې دي. سیوطي رَحِمَهُ ٱللَّهُ دا دې لپاره پیش کوي چې دغه روایات د سند په لحاظ د هغې په مقابله کې قوي دي چې څوک یې ابن مسعود رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ نه په رد د ذاکرینو د حلقې باندې پیش کوي بل هلته ابو موسی اشعري او عبد الله ابن مسعود رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ دي عبد الله ابن مسعود رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ په هغه ضعیف روایت کې هم نسبت د دې کوي چې دا تاسو ګناه شماري او ابو موسی اشعري رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ورته وايي چې والله انه لخير. قسم بالله دا خو خیر دي نو دې ځای کې چې د ابن مسعود عمل نه دین جوړوي داد دویم صحابي ابو موسی اشعري رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ چې په قسم سره دې کار ته د خیر نسبت کوي هغې نه ولي استدلال نه کوي.

او یا یې تطبیق وکړو نو تطبیق یې دا دی چې د ابن مسعود رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ دا حال دې حمل شي په اخص الخواصو باندې اخص الخواص څوک دي اخص الخواص هغه دي چې مأمورات د نبي اکرم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ټول په ځای راوړي افعال یې په ځای راوړي منهیاتو نه یې منع شي بیا دویمه مرتبه کې چې نبي اکرم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه په کوم روایاتو کې صحابه وو په روایت العدم کې پیش کړي چې دا کار یې نه دې کړې د هغې نه اجتناب وکړي بیا دریمه مرتبه کې چې کومو روایاتو کې سکوت راغلې دي بالکلیة هغه شي ثابت نه وي نو هغه شي نه هم دې ځان وساتي.

امام رباني رَحِمَهُ ٱللَّهُ چونکې د اخص الخواصو نه دي هغه وايي په بدعت حسن کې هم نور نشته دي نو داد اخص الخواصو کار دي چې هغه باید دومره متبع د سنتو د نبي عَلَيْهِ ٱلسَّلَامُ شي لکه امام رباني رَحِمَهُ ٱللَّهُ چې کوم کار هغه نه وي کړې نو هغې ته هم بیا ونخلي هغې نه هم ځان وساتي چې کوم یې نه وي کړي او چې تا ۶۰۰ سنت د نبي عَلَيْهِ ٱلسَّلَامُ په صحیح احادیثو ثابت هغه درنه پاتې دي او یو کار را پیدا شي هلکه دا یې نه دي کړې زه یې نه کومه هغه خو وروستي رتبه ده هغه کوم یې چې کړي هغه خو خپل کړه یو ځل بیا وروسته دې ته راشه چې دا

Scanned by CamScanner

کاريې نه دي کړي زه يې نه کومه دا خو روستي خبره ده د کملو کار دي د کمال مجتنبينو د بدعت نه کار دي چې هم حسن نه ځان ساتي هم سيئه نه ځان ساتي دا داخص الخواص کار دي.

نو عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه د هغه اخص الخواص نه دي چې هغه فعلي سنت د نبي عليه السلام يې تول په ځای راوړې دي دې نه بعد دويمه رتبه کې يې شروع کړې ده چې دا کار يې نه دي کړې زه يې نه کومه هغه په دې مقام کې دي او د ابو موسى اشعري رضي الله عنه فتوى عامه ده.

والله انه لخير. دا کار ښه کار دي د خدای ثناء وايي تسبيحات وايي تهليلات وايي که په کانړو يې شماري که په هر شي باندې شماري هغه د کانړو شمارل هم د نبي عليه السلام په زمانه کې موجود وه ابو داؤد شريف باب الذکر بالحساب باب لړولې دي نبي عليه السلام يو بي بي باندې راغې او هغې د کهجورو زړي راټول کړې وه په هغې لګيا وه تسبيحات يې ويل نبي عليه السلام منع ونه کړه چې دا کار بدعت دي يا څه جرم دي بلکې دا الفاظ يې ويل چې داسې يو څيز وښائم درته چې هغه جامع د ډيرو اذکارو وي په هغې کې ډير اجر وي بيا يې څه خصوصي الفاظ ورته وښودل چې بي بي غريبې ځان ډير ستړې کړې دي او د غه الفاظو کې ثواب ډير دي که دا چيرته ناروا واي نو دا ښځه به يې منع کړې وي د زړو د ذکر نه.

نو د عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه دا قول خو ضعيف دي سنداً که قوي هم شي هغه د اخص الخواص سره لړيږي زمونږ او تاسو کې تاسو يې که زه يم که خاصکر پنچيريان دي دوي دې را واخلي يو اځې بخاري دې اول نه آخره پورې وګوري چې دوي نه څومره مامورات د نبي عليه السلام ترک شوې دي څومره افعال هغه کړې دوي په ځای نه دې راوړي څومره تقريراتو باندې ثابت څيزونه دي دوي پرې قول نه دي کړې.

دا خو بيا وروستي خبره ده چې دا کاريې نه دې کړي زه يې نه کومه دا خو وروسته خبره ده هغه کوم امر يې نه دې کړي زه يې نه کومه دا خو وروسته خبره ده هغه کوم امر يې چې کړې هغه په ځای راوړه نو قول د ابن مسعود رضي الله عنه دې اخص الخواصو سره ولړيږي چې بدعت کې نور نشته که حسن وي که سيئه وي بايد اجتناب ترې وشي او قول د ابو موسى اشعري رضي الله عنه دې عامه فتوى شي:

انه لخير. داد خير عمل دي.

Scanned by CamScanner

عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه فقاهت به مني فقه د هغه خپل مقام لري ليکن څو څيزونو دي يو په فن د قرائت کې دده قرائت بيا د متواترو نه ، نه دي او د قرائت په باب کې چونکې دې عالم وه دا علماء اکثر قرآن کريم يې پوخ نه وي روايت بالمعنى ډير کوي دا عالمان چې کوم قاريان وي تاسې يې قرائت واوري ډيرو ځايونو کې متشابه ته چې لاړ شي په معنى يې جوړوي بيا هغه معنى ته ګوري بس جوړوي .

نو دغه شان ده نه هم ډيرو ځايونو کې روايات بالمعنى شوې دي نو امت يې نه قبلوي د قرائت په باب کې قرائت شاذه لري متواتره نه دي او بيا نور څه تفردات هم لري چې امت هغې کې ده پسې ذهاب نه کوي من جمله د هغې نه چې مونږ رکوع کوو نو زنګون نيسو څلور واړه مذاهب متفق دي په نيولو د زنګون باندې او عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه وايي چې نه افضل دادی چې د دواړو پتونانو مينځ کې به لاس ومنډي او وه به يې نيسي د هغه دومره سخته رکوع ده چې ډيره ګرانه ده .

داد ابن مسعود رضي الله عنه رايه ده او داد ده تفرد دي امت کې څوک ذهاب نه کوي ابتداء کې دا عمل وه خو بيا منسوخ شوې دي او عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه وايي منسوخ نه دي هغه افضله ده او دا جائزه ده چې مونږ يې کوو خو هغه چونکې ګرانه ده چا پرې عمل نه شو کولې .

ددې نه بعد به د امام ابو حنيفه رحمه الله قول ډيرو طالبانو ته شکوک پيدا کړې وي چې هدايه وغيره را اخيستې ده :

ان الجهر بالذكر بدعة يا ان الجهر بالتكبير بدعة دا عبارت زمونږ په فقه کې پيدا کيږي نو په هغې باندې هم لږ ځان پوه کړي امام ابو حنيفه رحمه الله فقيه دي هغه خبرې د اصولو موافق کړې دي دا چې اوس خلک د هغه په خبرو نه پوهيږي بل شي ترې جوړوي داد خلکو نقصان دي .

امام ابو حنيفه رحمه الله وايي کوم اعمال چې دين کې معروف دي مثلاً طواف مثلاً مونځ يا عيدين دا خپل احکام لري خپل اصول لري خپل چوکاټ لري د خارج نه چې کوم شي ثابت نه وي ته يې په دې کې داخلولې نه شي همدا وجه ده چې حجر اسود او رکن يماني په طواف کې مس کولې شي .

Scanned by CamScanner

زمونږ احناف وايي که رکن عراقي او شامي ته مس کړو نو مکروه دي وايي دا نبي عَلَيْهِ السَّلَام نه دي مس کړې هغه حديث د بخاري د معاويه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ شته دي چې هغه به عراقي او شامي دواړه مسحه کول ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ پرې اعتراض هم کړې وه چې دا ته څه کوي هغه ورته وويل:

لم يكن في البيت شيء مهجور . په بيت کې يو کوټ هم مهجور نه دي هريو د برکت نه ډک دي زه يې مس کولې شم .

د يو صحابي رايه هم پرې شته بيا هم زمونږ فقهاء وايي مکروه دي ولې وايي هغه ځکه وايي چې دا طواف زمونږ په دين کې يو حکم دي يو عمل دي دا حدود لري دا احکامات لري ددې په داخل کې د نبي عَلَيْهِ السَّلَام چې کوم کار ثابت نه وي زائد څوک نه شي زياتولې نو په حالت د طواف کې د رکن عراقي او شامي مس د نبي عَلَيْهِ السَّلَام ثابت نه دي نو مکروه دي بيا چې کله دې طواف خلاص کړو نو بيا خو د کعبې دا څلور رکنونه پريږده هسې ديوال ته يې لاس وړه باب ته يې لاس وړه .

دا تا ته وايي نه چې کله دې طواف خلاص کړو بيا به ملتزم ته لاړ شي هغه درشل د کعبې پورې به کلک ونخلي بيا خو جائز دي خو صرف په عمره او حج کې چې دا اعمال دي احکام دي حدود لري احکامات لري امرِ زائد دې کې دننه کول زمونږ اصول نه مني .

نو دغه شان دا عيد چې دې دا احکامات لري د عيد په احکاماتو کې دا دي چې په لوي اختر کې به چې کله روان عيد ګاه ته يې نو جهر به په تکبير باندې کوي امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللَّهُ وايي چې هر کله وړوکي اختر راشي نو دواړه اختر په احکاماتو کې جهر بالتکبير په طريق کې نشته ځکه دا ثابت نه دي نو هغه لان الجهر بالتكبير بدعة يا بالذكر بدعة دغه ځای کې يادوي .

لان الجهر بالتكبير بدعة في الطريق الى المصلیٰ في يوم الفطر . په ورځ د واړه اختر چې عيد ګاه ته ځي په دې لاره جهر بالتکبير بدعت دي يا مکروه دي ولې وايي ځکه دا د احکامو د عيد نه ، نه دي عيد يو عمل دي چوکاټ لري حدود لري احکام لري دواړه اختر احکامو کې جهر بالتکبير نه دي راغلې چې نه دي راغلې نو ته د ځان نه يو حکم په کې نه شي دننه کولې

Scanned by CamScanner

دې ته جائز مه وايه او ياران څه وايي قياس دې وشي غټ اختر باندې هغلته جائز دلته هم جائز نو زما دغو عباراتو ته فقهاء اشارات کړې دي .

البحر الرائق شرح كنز الدقائق جلد ٥ صفحه ٢١١ : ولا يكبر في طريق المصلى عند ابي حنيفة رَحِمَهُ اللَّهُ . واړه اختر کې تکبيرات به نه وايي په لاره په نزد د امام صاحب باندې ولې .

اى حكماً للعيد . چې داد عيد له احکامو نه وګرځيږي په دغه نيت به يې نه وايي .

ولكن لو كبر لانه ذكر الله تعالى يجوز ويستحب . که دې الله اکبر وايي په واړه اختر کې په لاره او د احکام العيد نه يې نه ګرځوي نو بيا مستحب عمل دي دا عبارت ثابتوي چې امامنا دا قول د مکروه چې کړې دي داد احکام العيد باره کې وايي چې داد واړه اختر له احکامو نه مه ګرځوي لکه خطبه يې د احکامو نه ده د خطبې سماع يې له احکامو نه ده تکبيرات يې له احکامو نه دي .

دغه شان په دې طريق کې تکبيرات په لوي اختر کې له احکام العيد نه دي او په واړه اختر کې له احکام العيد نه ، نه دي هغه د خپلو اصولو موافق صحيح خبره کوي چې واړه اختر کې دا نه دي ثابت نو داد حکامو نه مه ګرځوي .

دا رنګې تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق جلد ٣ صفحه ٩٩ ، امام طحاوي رَحِمَهُ اللَّهُ وايي زمونږ زمانه کې عام خلک د واړه اختر کې په دې تګ يراتو اخته دي جهر پرې کوي په زوره يې وايي وايي زما دا فيصله ده چې خلک مه منع کوي خلک هسې هم نيکي نه کوي دغه څه نيکي يې شروع کړې هغه پرې تاسو بند کړې هغه د يارانو مذهب ته يې ترجيح ورکړې چې واړه اختر کې دې هم روان وي په لاره جهر دې کوي .

قال الطحاوي : والذي عندنا . هغه چې زما په نزد فيصله ده هغه دا ده :

انه لا ينبغي . مناسب نه ده .

ان يمنع العامة . چې منع کړې شي عام خلک .

من ذلك . له ذکرِ جهري نه .

لقلة رغبتهم في الخيرات . د خلکو په نيکي کې رغبتونه کم شوي دې دغه لږې لږې نيکي

Scanned by CamScanner

يې شروع کړې دي او په دې کې ته ورته خبرې پيدا کړي چې دا دې بدعت وکړو نو خلک به بالکلية د اعمالو نه واړوي لکه خيراتونه دا خلک چيرته کوي خو چيرته دا يو نيم خيرات وکړي هغه پرې ته بند کړې نور خيرات خو هسې هم نه کوي هغه پرې ته بند کړي د خير اجتماعات خو نه لري چيرته د ميلاد په نوم را غونډ شي د خداى د دين خبرې اوري هغه پرې ته بند کړي نو وايي رغبتونه خيراتونو ته کم دي اذکار او عبادات کم شوي دي نو دغه يو نيمه ورځ چې خلک دا کار کوي نو منع کول يې نه دي په کار .

قال وبه نأخذ . مونږ په دې اخذ کوو داد يارانو فتوى هم ده .

وفي الفتاوى الظهيرية وعن الفقيه ابي جعفر انه يقول سمعت ان مشائخنا كانوا يرون التكبير في الاسواق في الايام العشر . زمونږ مشائخو جائز کړل تکبيرونه په بازارونو کې په ورځو ١٠ کې .

وفي المجتبى وذكر ابوالليث ان ابراهيم بن يوسف كان يفتي بالتكبير في الاسواق في الايام العشر قال الهندواني وعندي . زما په نزد .

لا ينبغي ان تمنع العامة من ذلك . نه ده مناسب چې عام خلک له دې نه منع شي .

لقلة رغبتهم في الخيرات وبه نأخذ هذا في جمع التفاريق . مختلف اقوال راغلي د هغې جمع په دې کې شوه .

قيل لابي حنيفة رَحِمَهُ اللَّهُ ينبغي لاهل الكوفة وغيرها . کوفي او غير کوفي خلکو ته په کار دي .

ان يكبروا ايام التشريق في الاسواق والمساجد . په ايامو تشريق کې به بازارونو او په مسجدونو کې تکبيرونه ووايي .

قال نعم . وايي هاو په کار ده چې وي وايي .

په اخره کې د شامي عبارت زه تاسو ته ذکر کوم چې شامي دا ټول عبارات را اخيستي او نچوړيې ترې راويستلي دي رد المختار جلد ١ صفحه ٦٦٠ : مطلب في رفع الصوت بالذكر

Scanned by CamScanner

اقول اضطرب كلام صاحب البزازية في ذلك . وايي صاحب د بزازي دې باره کې مضطرب اقوال کړي .

فتارةً قال . كله وايي .

انه حرام . په زوره ذکر حرام دي .

وتارة انه جائز . كله وايي دا جائز دي .

وفي الفتاوى الخيرية من الكراهية والاستحسان جاء في الحديث . هغې کې د کراهيت قول دي .

علامه شامي وايي استحسانيه په کې داده : جاء في الحديث ما اقتضى طلب الجهر به ، احاديثو کې داسې روايات شته چې مقتضي د جهر دي هغه دا :

وان ذكرني في ملإ ذكرته في ملإ خير منهم رواه الشيخان وهناك احاديث . دلته نور احاديث دي چې مقتضي طلب د اسرار دي .

والجمع بينهما بان ذلك يختلف باختلاف الاشخاص والاحوال كما جمع بذلك بين احاديث الجهر والاخفاء بالقراءة .

ولا يعارض ذلك حديث خير الذكر الخفي لانه حيث خيف الرياء او تأذي المصلين او النيام فان خلا مما ذكر . که دد ې نه خالي وه دغه ځای .

فقال بعض اهل العلم ان الجهر افضل لانه اكثر عملاً ولتعدي فائدته الى السامعين ويوقظ قلب الذاكر فيجمع همه الى الفكر ويصرف سمعه اليه ويطرد النوم ويزيد النشاط .

بيا وايي :

وفي حاشية الحموي عن الامام الشعراني اجمع العلماء سلفاً وخلفاً . علماء پخواني او وروستني اجماع يې کړې ده .

على استحباب ذكر الجماعة في المساجد وغيرها . په مساجدو کې په زوره ذکر باندې وغيرها .

Scanned by CamScanner

الا ان یشوش جهرهم . مګر که تشویش کې اچوي جهر ددوي .
عل نائم او مصل او قاريء . هغه وخت کې بيا نه دي په کار .
بغیة المسترشدین د شافعي فقهې کتاب دي جلد ۱ صفحه ۱۳۳، ذکر کوي :
لا یکره في المسجد الجهر بالذکر بانواعه .
څو مره قسم ذکر چې وي هغه په مسجد کې جهر په هغې د مکروهاتو نه ، نه دي بهر حال کیدې شي ډیر فقهاء تاسو داسې هم پیدا کړي چې نسبت د کراهیت یې کړې وي خو نچوړ د هغې دادی چې کوم اقوالو کې کراهیت دي هغه دې حمل شي تر بعض الاشخاص او هغه دې حمل شي تر بعض المواضع چې مصلي نائم بیمار تالي طالب هغوي ته پرې ضرر نه وي کومو روایاتو کې چې جواز راغې هغه ما خلا د دغو مواضعو نه شو .

مسئله د ذکر بالجهر د لوي څښتن په مرسته خلاصه شوه .

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

Scanned by CamScanner